

Zamanın Katmanlı Temsili: Resim Sanatında Kolaj ve Çağdaş Perspektifler

Menekşe Şahin Karadal

Dr. Öğr. Üyesi Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İletişim Fakültesi

Görsel İletişim Tasarımı Bölümü

meneksesahin@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-9711-173X>

Makale Başvuru Tarihi : 28.07.2023

Makale Kabul Tarihi : 27..09.2023

Makale Yayın Tarihi : 10.10.2023

Makale Türü : Araştırma Makalesi

DOI: 10.5281/zenodo.10004412

Özet

Anahtar Kelimeler:

Kolaj, Sanatta zaman, Modern sanat.

Bu araştırma, resimde kolaj tekniğinin zamanın görsel temsilinde kullanılmasını incelemektedir. Kolaj, tarihsel olarak birçok kültürde görülmüş bir tekniktir. Resim sanatında da yaygın şekilde kullanılmaktadır. Modern sanatta, Kübizm döneminde ilk olarak Picasso ve Braque tarafından kullanılmıştır. Bu çalışmada sanatçıların resimde kolaj tekniği kullanarak, zamanın karmaşık yapısını nasıl ele aldıkları incelenmiştir. Bunun için literatür taranarak, basılı ve elektronik kaynaklar toplanmıştır. Bu çalışmadan elde edilen en önemli sonuçlara göre, zamanın katmanlı temsilinin resim sanatında kolaj tekniği ile kolaylıkla örtüşebildiği ve zamanın katmanlı temsillerini yansıtan çalışmalar olduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda, Robert Rauschenberg, Antoni Tàpies ve Romare Bearden gibi sanatçıların eserlerinden örnekler yer verilmiştir.

Layered Representation Of Time: Collage In Painting Art And Contemporary Perspectives

Abstract

Keywords:

Collage, Time in art, Modern art.

This research investigates the use of the collage technique in the visual representation of time in paintings. Collage is a technique historically seen in many cultures and is widely used in the art of painting. In modern art, it was first used by Picasso and Braque during the Cubist period. In this study, how artists tackled the complex structure of time using the collage technique in paintings was examined. For this, the literature was reviewed and printed and electronic sources were collected. According to the most significant results obtained from this study, it has been determined that the layered representation of time can easily overlap with the collage technique in painting art, and that there are works reflecting the layered representations of time. In this context, examples from the works of artists such as Robert Rauschenberg, Antoni Tàpies, and Romare Bearden have been included.

GİRİŞ

Zamanın temsili, sanat dünyasında birçok sanatçı ve akım tarafından incelenmiş bir kavramdır. Örneğin sanatçılar empresyonizmde güneşin nesnelere üzerinde farklı zamanlardaki etkilerini, izlenimlerini aktarmışlardır. Kübizmde bir nesnenin aynı anda tüm olası görünüşlerini bir arada resimlemişlerdir. Sanat tarihinde bir çok sanat akımında kübizm, fütürizm, sürrealizm, sembolizm vb. bilimsel gelişmelerle de paralel olarak zaman kavramı çalışıldığı görülmektedir.

Kolaj tekniğinin çok eskilere uzanan bir tarihi vardır. Japonya'dan Mısır'a kadar Asya'dan Avrupa'ya kadar bir çok kültürde üst üste yapıştırma tekniği kullanılmıştır. Uzak Doğu'da kağıtların üstüste yapıştırılması ile yapılan 'katı' tekniği ya da küçük parçaların bir başka yüzeye yapıştırılması ile oluşturulan mozaik tekniği, çini seramiklerin süslediği yapılarda yapılan düzenlemeler örnek olarak verilebilir. Sanatsal ifade aracı olarak kullanımı ise Kübizm ile olmuştur. Picasso ve Braque ilk olarak gazete kağıtlarını resim yüzeyine yapıştırmışlardır. Sonrasında afişler, oyun kartları, kumaşlar ipler daha bir çok hazır üretim nesnelere kolaj ve asamblaj çalışan sanatçıların yapıtlarında kullanılan malzemelerden olmuştur. Teknolojinin gelişmesi ile de sanatçıların kavuştuğu yeni olanaklar sanatta dijital üretimleri artırmıştır.

Bu çalışmada zaman kavramının sanatın konusu olarak kolaj tekniği ile nasıl bir araya getirildiği üzerinde durulmuştur. Tekniğin olanaklarından dolayı zamanın görsel ifadeleri çok çeşitli olabilmektedir. Geçmiş döneme ait objelerin yüzeye yapıştırılması ile geçmişe gönderme yapılabilir. Geleceği tasvir etmek içinse fütürizmde olduğu gibi biçim ve renk olarak geleceği anımsatan kompozisyonlar düzenlenmektedir. Zamansal olarak bir araya gelmesi imkansız olan objeler, yapılar ya da figürler de aynı resim düzleminde yanyana gelebilir. Bu şekilde farklı dönemlere ait nesnelere bir arada yansıtıldığı çalışmalar ise anakronizm denilen zamanda yanılı oluşturulmaktadır.

Geçmiş, an ve geleceği eserlerinde aynı anda tasvir eden sanatçılar, tek bir yüzeyde zamanın katmanlarını ele alan yapıtlar vermektedirler. Zaman katmanlarının oluşturulması her sanatçıda farklı tekniklerle temsil edilebilir. Yapıştırma, boyama gibi tekniklerin bir aradlığında saydam, yarısaydam yüzeylerin üstüste bindirilmesi ile onların ard arda sıralanması ardışık bir zaman tasvirini sağlamaktadır. Ya da resimde yapıştırılan nesnenin zamanla eskimeye oksitlenmesi ile eser yapıldığı tarihten izleyicinin karşılaştığı an'a kadar geçen süre ile edindiği yeni zaman katmanlarını da üzerine eklemektedir.

Kolaj sanatında, görsel öğelerin bir araya getirilerek karmaşık zaman yapıları oluşturulması da açıkça görülür. Bu yazı, zamanın katmanlı temsili kavramını, kolaj sanatındaki yerini, tarihi ve çağdaş örneklerini incelemekte ve kolaj sanatının olanaklarına dikkat çekmeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle birinci bölümde kolajın tanımı, kısa tarihi ile zamanın resimde ele alınış biçimlerine değinilmiştir. İlerleyen bölümlerde sanat tarihinde iz bırakmış sanatçılardan Robert Rauschenberg, Antoni Tàpies ve Romare Bearden'in çalışmalarından örneklerle zaman katmanlarının resimde temsillerine yer verilmiştir. Araştırmada literatür taraması yapılmış basılı ve elektronik kaynaklar incelenmiştir.

KOLAJ VE KATMANLI RESİMLER

Kolaj Fransızca kökenli (collage) bir kelime olup kesip yapıştırılarak birleştirilmiş nesne anlamına gelmektedir (TDK, www.sozluk.gov.tr/, 2013). Kolaj tekniğinin ilk örneklerine Doğu'da rastlanmıştır. Japonya'da X. yy'dan itibaren metinli kolajlar yapılmaktaydı (Oskay,2001: 16). Uzak Doğu'da uygulanan ve sonraları 16. yy'da Osmanlı'da görülen, günümüzde geleneksel sanatlarda hala uygulanan kağıt oyma; "Katı" tekniği bir çeşit kolajdır (Güneş, 2013: s.9). Ortaçağ resimlerinde ya da Mısır'da resmin yüzeyinde altın veya değerli taşlarla yapılan uygulamalar vardır (Lynton,1982: 64). Yine küçük parçaların birleştirilerek bir bütün oluşturması ile mozaik tekniği ve çini seramiklerin bir kompozisyon dahilinde mekanlarda süsleme

amacıyla kullanıldığı görülmektedir (Başaran,2006: 6,7). XIX'yy da fotoğrafta Hippolyte Bayard, Oscar G. Rejlander ve Henry Peach Robinson gibi sanatçıların fotomontaj teknikleri ile yaptıkları çalışmalar da sanatçılara ilham kaynağı olmuştur (Oskay,2001: 16).

Kolajın resim yüzeyinde sanatsal ifade aracı olarak uygulanmaya başlanması 20. yüzyılın başlarına tarihlenmektedir. Kübizimde uygulanmaya başlanan kolaj tekniğinde gazete kağıtlarının resme yapıştırılması yenidir. Resmin geleneksel ifade biçiminden de oldukça farklıdır. Değer olarak düşük objelerin, gazete kağıtlarının sanat yapıtlarında kullanılması Kübizimde bir ilktir. Picasso ve Braque resim sanatında ilk kolaj uygulamalarını yapmışlardır (Lynton,1982: 64). Kübizmin Sentetik-Kübizm dönemi olarak adlandırılan bu dönemde resimde kağıt yapıştırımlar, kolajlar başlar. Birbiri üzerine düzenlenmiş planlar yine bu dönemde başlamıştır. Afişler, gazeteler, oyun kartları, kumaşlar, metal parçaları, ayna parçaları resme yapıştırılmaktadır. Bu parçalar resmin yüzeyini zenginleştirmenin yanında resimde gerçek malzeme ile soyut form arasında bir gerginlik elde etmek için de resme dahil edilmiştir. Picasso bu dönemde resmin doğadan tamamen bağımsız bir organizma olduğunu belirtir (Turani, 1983: 509-511).

Resim 1. "Bambu Sandalyeli Ölü Doğa", 29x37 cm, 1912

Picasso'nun *Bambu Sandalyeli Ölü Doğa* (Resim 1) ve Braque'ın *Meyve Tabağı ve Kadeh* (Resim 2) isimli çalışmaları bu alandaki ilk örneklerdir. Picasso'nun çalışması muşamba ve ip kullanımı nedeniyle ilk assemblaj örneği olarak da nitelendirilir (Oskay,2001: 15). Picasso 1912'de yaptığı bu çalışmada (Resim 1) o zamana kadar resimde kullanılmayan malzemeleri kullanmıştır. Desenli muşamba, çerçevenin etrafına sarılan ip ve boyama teknikleri bir aradadır. Desenli muşambanın resimde büyük bir alan (üçte birlik) kapladığı görülmektedir (İsgilip, 2014: 64).

Resim 2’de Braque’ın *Meyve Tabacağı ve Bardak* isimli eseri görülmektedir. Bu resimde sanatçı arka plandaki ahşap doku görünümünü duvar kağıdı kullanarak oluşturmuştur. Picasso ve Braque’ın bu resimlerinde dokunun kendisi resimlenmemiş ancak kolaj tekniği ile resme dahil edilmiştir. Sanatçılar gerçek olmayan ancak gerçeklik duygusu veren yapıştırma tekniğini kullanarak resim diliyle bir oyun oynamaktadır (Lynton,1982: 63).

Resim 2. “Meyve Tabacağı ve Bardak” 41x33 cm, 1912

Günlük yaşamdan nesnelerin resim yüzeyine dahil edilerek estetik bir düzenlemeye gidilmesi o dönem için oldukça şaşırtıcı ve sarsıcı olmalıdır. Çünkü nesne yaşamda yer aldığı bağlamdan alınıp sanatsal ifade aracı oluyordu. Böylece nesne izleyiciye hem tanıdık geliyor hem de aldığı yeni içerikle yabancılaşıyordu. Bağlamının dışına çıkan nesne ile izleyicinin arasında sanat yeni bir bölge oluyordu. Daha önce eline alıp okuduğu, buruşturup attığı gazete kağıdı, hiç düşünmediği bir yerde, bir sanat yapıtında beliriyordu. Böylece sanat ve yaşam arasındaki bağlantıya dair izleyiciyi yeni bir sorgulama alanında kendini bulmaktaydı.

Braque nesneyi sanat yapıtında kullanımına dair şöyle demiştir: “*Nesnenin kullanılma sınırı bir son bulup da, artık çöp tenekesine atılmak gerekeceği zaman onu resmime alırım. Ancak o zaman eşya bir sanat ögesi olur ve universal bir kaliteye ulaşır*” (Turani, 1983: 512). Kübizmle birlikte hazır nesneler resme dahil olmuş sanatçının düşüncesini temsil olanakları da çeşitlenmiştir. Kolajın kullanımı böylece sanatçıya ileride yapabileceklerine dair yeni pencereler açmıştır.

Sanatta değişen dönemlerin şartlarına bağlı olarak, sanatçının düşüncelerini aktarımında yeni tekniklerin kullanımı gerekebilir. Örneğin Rönesans’da insanın değerinin artması, doğaya ve bilime duyulan merak o dönemin sanatında insani boyutlardaki mimariye geçisi ya da Leonardo’nun yaptığı gibi kadavra çizimlerinde kendisini gösterebilmektedir. Aynı şekilde empresyonizmin ortaya çıkmasında o dönemde fotoğraf makinesinin gelişmesi, ard arda teknik icatlar ve keşiflerin etkisi olmuştur. Tüm bu gelişmeler sanatçıyı yeni imkanlar aramaya yönlendirmiş ve sanatçı atölyenin dışına çıkarak yapıtlarında gün ışığının olanaklarını araştırmıştır.

Sanat yapıtlarının konusunda ya da tekniğinde meydana gelen değişimler bilimsel, fikir ya da sosyolojik değişimlerin paralelinde yaşanmaktadır. Einstein'ın 1905'te izafiyet kuramını ortaya atmasından bu yana, üç boyutla tanımlanan dünyada, zaman dördüncü boyut olarak eklenmiştir. Pablo Picasso, Avignonlu Kızlar resmini yaparken de Kübizm anlayışının sanal boyuttaki ilk dört boyutlu figürünü ortaya koyar. Sanatçı dördüncü boyutu iki boyutlu bir düzlemde gösterirken matematikçi Princet'in çoklu boyuttaki geometri anlayışından, Fransız Fizikçi Etienne Jules Marey ve Amerikalı Edward Muybridge tarafından çekilmiş alanlaşmış ardışık çekimli, çoklu ışıklandırılmış fotoğraf çalışmalarından yararlanır (Kaplanoğlu,2011: 66-67).

Resim 3. Etienne Jules Marey, Ardışık çekimli fotoğrafları, 1830-1904 (Kaplanoğlu,2011, s. 68).

Kübizm, Dadaizm, Sürralizm, Sembolizm, Fütürizm vb. gibi akımlar zamanın temsil edilmesinin örneklerini sunmuşlardır. Empresyonizmde de sanatçılar güneşin farklı zamanlarda nesnelere üzerindeki etkilerinin izlenimlerini almışlardır. Fütüristler hız, gelecek, makineleşme gibi kavramları yüceltmişler ve yapıtlarında hızı ve geleceği temsil eden renk ve biçimler kullanmışlardır.

Zamanın sanatta temsilinde sanatçıların geçmiş, şimdiki zaman ve gelecek öğelerini bir araya getirerek, zamanın lineer olmayan bir temsiline olanak tanıyan eserlerine de rastlamak mümkündür. Bu bağlamda Rönesans dönemi dini konulu resimlerde anakronizmden söz edilebilir. Bu tür çalışmalarda Hz. İsa, Hz. Meryem konulu dini resimlerde resmin siparişini verenler de resme dahil edilmekteydi. Böylece zamansal olarak yan yana gelmesi mümkün olmayan figürler resimde aynı zaman ve mekanda betimlenmekteydi (Özgenç ve Güler, 2016: 87-90). Böylece resimde bir zaman kolajı yapıldığını söylemek mümkündür.

Resimde zeminden üst tabakaya kadar bir dizi renk, doku ve malzemelerin üst üste uygulaması tabakalar oluşturur. Bu tabakalar da katmanları meydana getirir. Sanat tarihi boyunca boya, fotoğraf (Saluk, 2023: 2) ya da kolajın katman oluşturmak için kullanılan teknikler arasında olduğu görülmektedir. Zaman kavramı da bu üst üste binen katmanlarla ya da farklı dönemlere ait verilerin bir araya getirilmesi gibi tekniklerle ifade edilmeye çalışılır.

Balla'nın aşağıdaki resminde (Resim 4) hareketin temsilini görmekteyiz. Resimde köpeğin, köpeğin tasmaşının ve sahibinin hareketini üst üste binen boya katmanları ile tanımlamıştır. Böylece, hareketin ardışık devamlılığının gösterimi birlikte zaman kavramı da resme dahil olmuştur.

Resim 4. G. Balla, Tasmalı Köpeğin Dinamizmi, 1912(Saluk, 2023, s.32)

Geçmiş, an ve geleceğin resimde aynı yüzeyde temsili ile sanatçılar anlam olarak katman oluştururlar. Yani farklı zamanlar aynı yüzeyde bir araya gelir. Kolaj tekniği zamanın katmanlı tasvirinde kullanılan tekniklerden birisidir. Bu teknik ile sanatçı resimde farklı zaman, mekan nesnelere, figürleri, hatta farklı zamanlara ait kültürleri aynı an ve düzlemde betimleyebilir. Resimlerde genellikle farklı mekanlara ait nesnelere ve figürlerin planlar oluşturacak şekilde boyama ve yapıştırma ile bir arada kurgulanır. Teknolojik gelişmeler ile birlikte sanatçılar yeni teknikler ve materyaller kullanabilmektedirler. Örneğin günümüzde dijital kolaj, sanatçılarca, zamanın çok daha karmaşık ve katmanlı bir şekilde temsil edilmesine olanak tanır. Bu türden eserlerle karşı karşıya gelen izleyici hem eserde oluşturulan zaman katmanlarını inceler hem de resmi kendi düşünce akışından geçirdiğinde o an içinde bulunduğu zamana dahil eder. Bu durumda yapıtın kendisi izleyicinin dahilinde an'a da sirayet etmektedir.

Resimde zamanın tasvirini birkaç şekilde görmek mümkündür. Sanatçılar yapıtlarında belirli bir an'ın tasvirini yapabilirler. An'ların sıralı tasvirlerini yaparak resimde hareket ve zaman konusunu işleyebilirler. Geçmiş, şimdiki zaman ve gelecek zamana (öngörü) atıf yapan renk, biçim, nesne vs. bir araya getirerek zamanın lineer yapısından farklı bir görüş sunarlar. Böylece farklı zaman dilimlerini bir araya getirirken yeni anlamlar oluşturabilirler. Aşağıda bu konuyla ilişkilendirilebilecek bazı sanatçılardan örnekler sunulmuştur.

ROBERT RAUSCHENBERG (1925-2008)

Rauschenberg 1925 yılında Port Arthur, Teksas'ta doğmuştur. Sanatçı, Asheville, Kuzey Carolina dışındaki deneysel Black Mountain College da dahil olmak üzere birçok sanat okulunda eğitim aldı. Besteci John Cage, sanatçı Cy Twombly ve koreograf Merce Cunningham öğretmenleri arasındadır (<https://www.moma.org>). 1951 yılında ilk kişisel sergisini New York'ta Betty Parsons Gallery'de açtı. Yaratıcı sanatsal uygulamaları ile tanınır. Çalışmalarında buluntu malzemeleri ve nesnelere kullanmış, performans, fotoğraf, baskı ve kavramsal sanat ile ilgilenmiştir. 1954-64 yıllarında Kombineler adını verdiği Heykel ve resim birleşimi melez formlardan oluşan bir seri üzerinde çalışmıştır. Bu çalışması 1964 Venedik Bienalinde sergilenmiş ve sanatçıya Uluslararası Resim Büyük Ödülü'nü kazandırmıştır (<https://artsandculture.google.com>). 1984-1990 yılları arasında Büyük ölçekli uluslararası kültürel değişim

programı işlevi de gören Rauschenberg Overseas Cultural Initiative (ROCI) isimli gezici bir sergi düzenlemiştir. Sergi sona ermeden önce on ülkede (Meksika, Şili, Venezuela, Çin, Tibet, Japonya, Küba, Sovyetler Birliği, Doğu Almanya ve Malezya) izleyici ile buluşmuştur (<https://post.moma.org>).

Rauschenberg'in arkadaşı John Cage, yazdığı denemelerde Rauschenberg'in eserlerinde rastlantının etkisinin zamansallığı dahil ettiğini belirtmektedir. Bunun da eser-izleyici etkileşimi ile olduğunu, izleyicinin üretime dahil olmasıyla yapıtta bazı şeylerin değişebildiğini vurgulamaktadır (Cage, 2016: 777 içinde Bayçu, 2018: 41). Sanatçının beyaz resimlerdeki ışık ve gölgenin etkisi ile yakalanan rastlantısallık gibi resimde zamansallık ve boşluk ile her şeyin değişebilirliğini düşündürmektedir (Giderer, 2003:130 içinde Bayçu, 2018: 41).

Resim 5. “Rauschenberg in China” Installation view-18 isimli çalışmasından bir kesit, 2016UCCA Center for Contemporary Art.

Resim 6. Robert Rauschenberg, Tracer, Tuval üzerine yağlı boya ve ipek baskı, 213.7x152.4 cm, 1963

Resim 6' da ipek baskı ve yağlıboya tekniklerinin bir arada kullanıldığını görmekteyiz. Sanatçının farklı dönemlere ait nesnelerin görsellerini aynı tuval düzleminde birleştirmesi izleyicide zamanlar arasında bir gelgit hissi yaşatmaktadır. Böylece resimde zaman kavramında katmanlar oluşmaktadır.

ANTONİ TÀPIES (1923-2012)

Antoni Tàpies, 1923 yılında Barcelona'da dünyaya geldi. Gençlik yıllarında yaşanan İspanyol İç Savaşı'nın felaketleri onu yaşamı boyunca etkilemiştir. Genç yaşlarında yakalandığı akciğer hastalığını nedeniyle uzun bir süre hastanede kaldığı dönemde ilk çizimlerini yapmıştır. Bu dönemde Doğu kültürü ve felsefesiyle tanışmış, sanatında etkisini göstermiştir. 1940 ve 50'li yıllar resim yapmaya başladığı yıllardı ve çalışmalarında sürrealist etkiler gözlenmekteydi. Sonraları Amerikan soyut ekspresyonizm akımına dahil edilebilecek üretimlerde bulunmuştur. İspanyol İç Savaşına göndermeler yapan yırtık, kırık-dökük, parçalanmış görüntüler, kapı pencere ve insan vücudunun yer aldığı kolajlar ve asamblajlar yapmış, uluslararası tanınırlığa ulaşmıştır. (<https://www.tonitapiés.com>).

Sanatçı yapıtlarında sıkça kırık dökük duvarları betimlemiştir. Bu duvarlar yaşanmışlıkların ve zamanın tanığıdır. Sanatçının kullandığı malzemelerde de yıllar içerisinde oksitlenmeler, kararma, küfler gibi değişimler görülür (Burunsuz,2020: 59). Yapıtlarında kullanılan malzemeler zamanın etkisiyle yaşama dahil olur. Zamanın belleğinde yerini alır. Sanatçı duvarlar ile betimlediği yaşamları ait oldukları zamandan alır ve onu izleyen zamanına taşır. Böylece resmin ait olduğu ruh yeni yaşamlara sunulur. Yeniden yaşanır, yeniden üretilir ve zamansızlığa kavuşur.

Resim 7. Antoni Tàpies, Siyah Üzerine Gri Rölyef, 1959

ROMARE BEARDEN (1911-1988)

Romare Howard Bearden, 1911'de ABD'de dünyaya gelmiştir. Yaşamı boyunca resim, tarih, edebiyat ve müzik gibi daha bir çok alanda yeteneği olan bir entellektüeldir. Kariyeri süresince birçok dergide sanat editörü, baş çizerlik, yazarlık ve karikatür çizerliği yapmıştır. Sanat hayatında etkilendiği Batılı sanatçılardan, Afrika sanatı, Bizans mozaikleri, Çin manzara resimlerinin izleri görülmektedir (<https://beardenfoundation.org>).

Sanatçı 1963-1964 yılları arasında eserlerinde kolaj tekniğini baskın olarak kullanmıştır. 1961’de Modern Sanat Müzesi’nde açılan Jean Dubuffet ve Geoge Grozs gibi sanatçıların kolajlarının da bulunduğu ve Asamblaj Sanatı sergisinden etkilendiği düşünülmektedir. Sanatçı iç mekan kompozisyonlarını planlarken Vermeer, Pieter de Hooch ve Jan Steen gibi Hollandalı sanatçıların eserlerini incelemiş ve ilham almıştır. Üst üste bindirdiği dikdörtgen alanlar ile eserlerine başladığını anlatır. Sanatçı ilerleyen dönemlerde kolajlarında daha çeşitli katmanlar yapmak için farklı materyalleri kullanmaya başlamıştır (Carter, 2003: 66-69).

Resim 8’de figürlerde Afrika maskelerinin özellikleri görülmektedir. Vaftiz kolajı aynı zamanda, Duccio ve Giotto gibi 14. yüzyıl İtalyan ustalarının dini resimlerinde bulunduğu derin etkiyi de yansıtır (Carter, 2003: 58-59). Sanatçı konu olarak geleneksel bir konuyu yeni bir teknikle ifade etmektedir. Bu yapıt aynı zamanda Picasso’nun çalışmalarında kullandığı Afrika maskelerini de anımsatır. Konu kendi içinde teknik olarak tarihsel bir yolculuğa çıkar. Katmanlar üst üste biner. Sanatçı da (Carter, 2003: 68)’de “resim sanatının bir şeyin üzerine bir şey koyma sanatı olduğunu düşünüyorum” derken resmin katmanlı yapısından bahsetmektedir.

Resim 8. Romare Bearden, Ritüelin Yaygınlığı: Vaftiz, Kolaj, 1964

Resim 9. Giotto, Drusiana'nın Dirilişi'nden detay 1320'lerin ortaları

SONUÇ

Bu çalışmada zamanın, resimde kolaj tekniği kullanılarak nasıl tasvir edildiği, kolajın üst üste yapıştırma tekniği olması nedeniyle oluşturduğu malzeme katmanının konu olarak zamanın katmanlı ifadesinde kullanılıp kullanılmadığı sorularına yanıt aranmıştır. Bu sorulara yanıt aramak için literatür taraması yapılmış, basılı ve elektronik kaynaklar incelenmiştir. Böylece zaman kavramının sanatçılarca katmanlı bir şekilde ele alındığı sonucuna ulaşılmıştır.

Resimde geçmiş, şimdiki zaman ve gelecek öğelerinin bir araya getirilmesi, zamanın doğrusal olmayan bir temsilini mümkün kılar. Bu yaklaşım, sanatçılara, zamanın karmaşık ve dinamik bir yapıya sahip olduğunu gösterme fırsatı tanır. Zamanın katmanlı temsili, kolaj sanatında, zamanın doğrusal olmayan bir temsilini sunarak, zamanın daha kompleks olarak ele alınmasına olanak tanır.

Zamanın katmanlı temsili resim sanatında kolaj tekniği ile kolaylıkla örtüşebilmektedir. Bu çalışmada sanatçıların yapıtlarında zamanın karmaşık yapısını nasıl ele aldıkları ve farklı zaman dilimlerinin bir araya getirilerek nasıl yeni anlamlar oluşturabildikleri örnekler üzerinden değerlendirilmiştir. Bu konu daha güncel yapıtlarla da desteklenebilir. Bu nedenle bundan sonraki çalışmalarda sanatta yeni temsil imkanları incelenerek çalışmanın alanı genişletilebilir.

KAYNAKÇA

- Başaran, Z. (2006). Resim Eğitiminde Parça-Bütün İlişkisi Açısından Kolaj Tekniğinin Önemi, Marmara Üniversitesi, *Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: İstanbul*, <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/478162> (5.07.2023).
- Bayçu, S. (2018). Robert Rauschenberg, Ressam ve Eseri Üzerine Eğlenceye Dönüşen Sanat Pratiği, *Resim, Sanat ve Tasarım Dergisi* , (22) , 33-47, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sanatvetasarim/issue/41779/504042> (08.07.2023).
- Burunsuz, M. (2020). Alternatif Biçimlendirme Tavrı ve Malzeme Kullanımıyla Antoni Tàpies, *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, Cilt: 6, Sayı:2, 51-60, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijca/issue/58821/749378> (03.07.2023).
- Carter, R. (2003). *The Art of Romare Bearden A Resource for Teachers*, National Gallery of Art, Washington. <https://www.nga.gov/content/dam/ngaweb/Education/learning-resources/teaching-packets/pdfs/bearden-tchpk.pdf> (08.07.2023).
- Güneş, N. (2013). Resim Sanatında Kolaj, Asamblaj ve Türk Resmine Yansımaları, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Edirne*, <https://dspace.trakya.edu.tr/xmlui/handle/trakya/1547> (14.08.2023).
<https://artsandculture.google.com/story/fwXRKmaVlqNpJA?hl=tr>(28.08.2023).
<https://beardenfoundation.org/romare-bearden/> (02.08.2023).
<https://post.moma.org/part-2-art-has-no-borders-rauschenberg-overseas-culture-interchange/> (20.08.2023).
- İşgilip, Arzu İzmit (2014). Pablo Picasso ve George Braque'ın Kübist Dönem Eserlerinde Form- Işık İlişkisi, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Edirne*, <https://dspace.trakya.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/trakya/2587/0120225.pdf?sequence=1> (20.08.2023)
- Kaplanoğlu, L. (2011). Resimde Zaman ve Eşzamanlılık, *Sanat Dergisi*, Sayı:19, 65-74, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunigsfd/issue/2607/33552> (28.08.2023)
- Lynnton, N. (1982). *Modern Sanatın Öyküsü*, Çev. Cevat Çapan, Sadi Öziş, Birinci Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Moma, Antoni Tàpies, <https://www.moma.org/artists/4823> (28.08.2023)

Oskay, A. (2001). Kübizmde Kolaj, İstanbul Teknik Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi: İstanbul, <https://polen.itu.edu.tr/items/4d244ca6-d3d0-4b0a-bcb2-3e8c241f4198> (02.08.2023)

Özgenç N. ve Güler M. (2016). Rönesans Dönemi Dini Konulu Resimlerde Anakronizma. *Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl:3, Sayı: 9, Aralık, 86-96, https://acikerisim.sakarya.edu.tr/bitstream/handle/20.500.12619/96518/432156891_3331%20Neslihan%20%c3%96ZGEN%c3%87.pdf?sequence=1&isAllowed=y (28.08.2023).

Saluk, Z. (2023). Resim Sanatında Katmanlı Anların İzlekleri, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Edirne, <https://dspace.trakya.edu.tr/xmlui/handle/trakya/8504> (20.08.2023).

Tàpies,T. Galeri, <https://www.tonitapies.com/en/antoni-tapies-main/> (20.08.2023)

TDK, <https://sozluk.gov.tr/2013> (02.08.2023)

Turani, A. (1983). *Dünya Sanat Tarihi*, İş Bankası Kültür Yay., Üçüncü Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

GÖRSEL KAYNAKÇA

Resim 1. <https://dspace.trakya.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/trakya/2587/0120225.pdf?sequence=1> (20.08.2023)

Resim 2. <https://dspace.trakya.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/trakya/2587/0120225.pdf?sequence=1> (20.08.2023)

Resim 3. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunigsfd/issue/2607/33552> (28.08.2023).

Resim 4. <https://dspace.trakya.edu.tr/xmlui/handle/trakya/8504> (20.08.2023).

Resim 5. (<https://artsandculture.google.com/story/fwXRKmaV1qNpJA?hl=tr>) (20.08.2023).

Resim 6. <https://www.rauschenbergfoundation.org/art/artwork/tracer> (02.08.2023).

Resim 7. https://www.moma.org/collection/works/78435?artist_id=5809&page=1&sov_referrer=artist (28.08.2023).

Resim 8. <https://beardenfoundation.org/romare-bearden/>(02.08.2023).

Resim 9. <https://beardenfoundation.org/romare-bearden/>(02.08.2023).